

emotional reactions and criticism. Future psychologists with the low level of value orientations maturity are described as follows: a) 1st year students reveal the peculiarities of self-attitude depending on the level of the adjustment to a situation, they are also characterized by the defensiveness; b) 2nd and 3rd year students always show their self-confidence and judge other people, trying to blame them in every difficult situation; c) 4-5th year students have very high self-esteem, but they tend to deny their own guilt in conflict situations and problems. Thus, the level of value orientations maturity and the peculiarities of self-attitude are the factors of the professional development of a psychologist that determine the success of his/her career.

Keywords: value orientations, self-attitude, students-psychologists, self-confidence, self-worth.

Подано до редакції 05.07.2016

Рецензент: д. психол. н., проф. Л. К. Велитченко

УДК: 159.98:352/354

Олександр Ігоревич Воронов,
кандидат психологічних наук, доцент,
докторант кафедри державного менеджменту,
Національна академія державного управління при Президенті України,
вул. Ежена Потьє, 20, м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФАКТОРУ ЧАСУ ПРИ ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Актуальною визначена проблема психологічного впливу суб'єктивного фактору часу на прийняття рішень у сфері публічного управління. Розглянуто структуру часових аспектів у сфері публічного управління, які впливають на прийняття управлінських рішень. Доведено, що головну роль у такій структурі грає суб'єктивний фактор часу. За допомогою методики Б. Цуканова досліджено особливості прийняття управлінських рішень державними службовцями у залежності від особистої одиниці часу, яка корелює із характеристиками темпераменту та інтернальності / екстернальності. Запропоновано подальші дослідження психологічного впливу фактору часу на прийняття рішень у сфері публічного управління з урахуванням гендерного та вікового аспектів, пропозиції з формування перспективних технологій прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: фактор часу, управлінське рішення, публічне управління, особиста одиниця часу, альтернативи, дефіцит часу.

Постановка проблеми. Жорсткість професійних вимог до людини, яка проявляється у «високих швидкостях» сучасного життя, особливих часових режимах діяльності обґрунтовує правомірність моделі психіки, яка функціонує в часі та просторі. В цих умовах типові вимоги професійного середовища людина забезпечує індивідуально привабливим, економним за часом, творчо знайденим засобом. У психологію входять такі моделі професійної діяльності, як «модель активного оператора» В. Пономаренка, теорія індивідуального стилю діяльності Е. Клімова, концепція гетеросинхронності в оволодінні професією В. Шадрікова [2]. Психологічна картина урахування фактору часу в професійній діяльності стає більш наближеною до реальності. Г. Кунц і С. О'Доннел відмічають, що ключовим елементом будь-якого управління є проблема прийняття рішень [7]. Рішення, які приймає державний службовець у сфері публічного управління, формуються виходячи зі стереотипів його професійного статусу в контексті осмислення часової перспективи. Тому час грає значну роль у системі прийняття управлінських рішень представниками органів

публічного управління та представляє самостійний предмет психологічного дослідження.

Зміст часу в структурі економіки та публічного управління був розглянутий К. Марксом при дослідженні створення доданої вартості в процесі капіталістичного способу виробництва. Велику увагу К. Маркс приділив аналізу категорій закону «економії часу», які являють собою складну систему. Він вважав, що для окремого індивіда, всього суспільства ефективність розвитку й діяльності, будь-яка економія, в остаточному підсумку, зводиться до економії часу [8]. Звідси виникає необхідність пізнання й урахування психологічних закономірностей економії часу при прийнятті рішень у практиці публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблематиці прийняття рішень у сфері публічного управління приділяли увагу науковці: В. Бакуменко, О. Половцев, А. Дегтяр, С. Романюк, О. Рейтерович [1]. Психологічні аспекти прийняття управлінських рішень досліджували О. Санніков, Т. Корнілова, М. Будіянський, С. Плаус, Д. Леррер,

Ю. Козелецький [5]. Сформували основи психології часу та активно досліджували вплив фактору часу на різноманітні сфери людського життя вчені Д. Елькін, Б. Цуканов, В. Рибалка, З. Кіреєва, А. Болотова, Л. Акімова, О. Матвеева [4]. Процеси прийняття управлінських рішень з урахуванням фактору часу розглядали дослідники О. Жукова, Н. Бондарчук, Ю. Неяскіна [3].

Під «фактором часу» (time variable) розуміють умовне визначення для сукупності факторів, які надають побічного впливу на процес і результат прийняття рішення і пов'язані зі змінами, що відбуваються з плином часу. Г. Минцберг (1975) відмічає, що в середньому кожні дев'ять хвилин сучасний керівник переходить від вирішення однієї проблеми до другої [9]. При цьому керівники органів публічного управління для скорочення часу на прийняття управлінських рішень не використовують системні моделі та алгоритми, а спираються на інтуїтивні судження.

Недостатньо дослідженою є проблема психологічного впливу фактору часу на прийняття рішень у сфері публічного управління в умовах невизначеності. Мова йде про закономірності відображення часової осі, на якій розгортається процес прийняття рішення, про зв'язок сучасного результату з минулими результатами та майбутніми можливостями суб'єкта, який здійснює вибір. Рішення розрізняються в залежності від того, в якій точці на індивідуальній часовій осі проходить вибір, як далеко в часі рознесені альтернативи, в якому контексті вони представлені. Щоб прийняти раціональне управлінське рішення, потрібно мати уявлення про закономірності, типові помилки і можливі упередження, які пов'язані з фактором часу.

Д. Канеман і А. Тверські (1979) вважають, що при прийнятті рішень людина схильна до обрання спрощених стратегій, які визначаються терміном «евристики» [12]. У більшості випадків евристики корисні тим, що скорочують час, відведений на прийняття рішення, але їх постійне застосування приводить до помилок. Для випадків, коли керівник повинен діяти в умовах дефіциту часу, потрібні такі евристики, які надавали б можливість діагностувати систематичні відхилення від оптимальних рішень. Урахування фактору часу дозволяє відсіяти невдалі управлінські рішення, які знижують темпи, ефективність та результативність управління [3].

Мета та завдання статті. Однією з невирішених проблем залишається необхідність введення психологічної категорії часу в структуру прийняття рішень працівниками сфери публічного управління. Виникає необхідність проаналізувати психологічний вплив «фактору часу» на процес прийняття управлінських рішень в цьому контексті.

Методи дослідження. З метою аналізу психологічного впливу фактору часу на прийняття управлінських рішень державними службовцями нами засто-

совувались аналітичний метод; опитувальники з різних аспектів прийняття управлінських рішень; особистісний опитувальник Г. Айзенка (тест на темперамент ЕРІ (Eysenck Personality Inventory, 1963), адаптований О. Шмельовим; опитувальник визначення рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера (Rotter's Internal-External Locus of Control Scale, 1966), адаптований Є. Бажиним, О. Голинкіною, Л. Еткіндом у 1984 році; методика розрахунку індивідуальної одиниці часу Б. Цуканова (1992). Батарея методик формувалась нами, виходячи з положення про ключову роль індивідуального сприйняття часу державними службовцями в процесі прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сфера публічного управління визначає жорстку часову регламентацію життя та діяльності державних службовців. Розглядаючи час у діяльності державних службовців у якості феномену, дослідники використовують такі терміни, як-от: «часові аспекти процесу державного управління», «просторово-часові характеристики», «часовий горизонт», «часові параметри», «часові рамки та обмеження», «часовий аспект регіонального управління», «часові проміжки прийняття рішень», «часовий розвиток», «часові чинники», «часовий ресурс», «часовий аспект ризику», «часовий фактор процесу виконання», «часові межі», «часові бар'єри». Як правило, автори вкладають у ці поняття різний смисл та розуміють несумісний один з іншим підходи. Але на функціонування цих феноменів безперечно впливає «дійсне сучасне», яке відображає суб'єктивне відношення індивіда до реального часу [10].

Нами була сформована структура, яка відображає взаємозалежність між індивідуальним часом особистості та часовими феноменами в сфері публічного управління, вплив часового фактору на процес прийняття управлінських рішень. Індивідуальне сприйняття державним службовцем реального часу закладено в структуру всіх часових аспектів, які впливають на прийняття та реалізацію управлінських рішень, аналіз їх ефективності та результативності (див. рис.).

У психологічній науці вважається, що чим складнішим є психічний процес, тим більшими індивідуальними відмінностями він характеризується. Процеси прийняття управлінських рішень, які є складними та комплексними, характеризуються великою індивідуальною варіативністю. Індивідуально-психологічні якості особистості представляють найбільш важливу категорію факторів, які впливають на прийняття управлінських рішень – суб'єктивних факторів. Їх наявність обумовлює фундаментальний феномен теорії прийняття рішень: розбіжність дескриптивної (реальної) картини рішень із нормативною (ідеально-раціоналістичною), яка великою мірою деформує управлінське рішення та надає йому психологічну своєрідність.

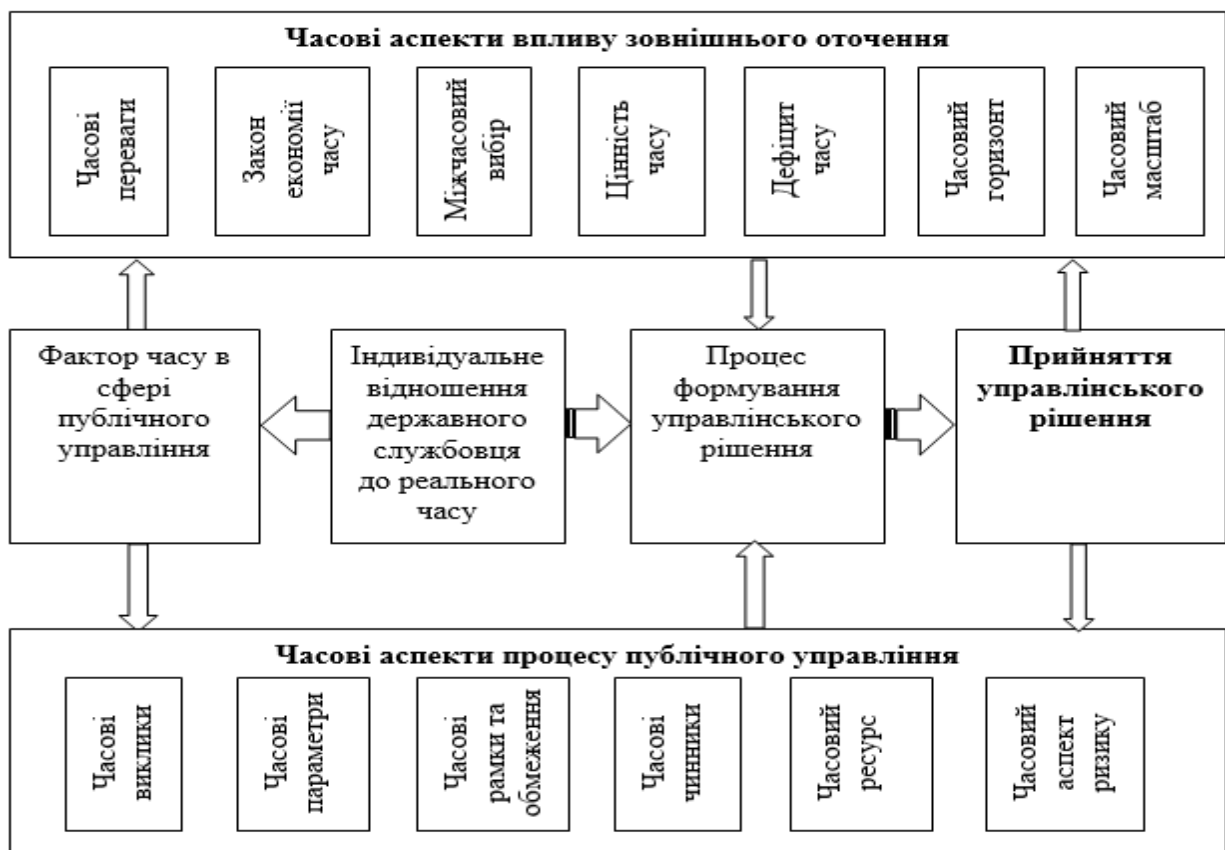

Рис. Структура впливу індивідуального сприйняття державним службовцем часу на прийняття управлінських рішень

Всю сукупність суб'єктивних факторів прийнято розподіляти на три категорії: постійні, загальні та індивідуальні. До постійних відносяться найбільш фундаментальні особливості психічної організації суб'єкта, які не лише проявляються в процесах прийняття рішень, але і визначають їх. Це, передусім, особливості інформаційних потоків людини – «відхилення від раціональності» у виборі; прагнення до узгодженості та несуперечності самого процесу переробки інформації; одноканальний принцип функціонування психіки. До загальних характеристик відносяться притаманні всім людям обмеження їхніх індивідуальних можливостей. Сильно впливає на час, витрачений на прийняття рішення, обмежений об'єм короткочасної пам'яті, обумовлює існування безлічі феноменів. Одним із них виступає явище «діагностичного збіднення»: в силу обмеження об'єму короткочасної пам'яті суб'єкт має тенденцію скорочувати число альтернатив до тієї їх кількості, яка відповідає цьому об'єму. В реальній практиці публічного управління керівник, зазвичай, розглядає не більше 4-5 альтернатив, що обумовлює час, витрачений на підготовку рішення. Для кожної людини характерна обмежена швидкість переробки інформації, та розмір цих обмежень є індивідуальною характеристикою. Такі відмінності відображаються на процесах прийняття

індивідуальних та управлінських рішень, в яких завжди має місце усвідомлення цінності часу.

Значний вплив на прийняття рішень має така характеристика індивіда, як рівень інтернальності / екстернальності. Дж. Роттер вважає, що вона не проявляється в результативній стороні прийняття рішення, а лише в методах і стратегіях його розробки. Інтернали взагалі мають кращі показники в процесі прийняття рішень, ніж екстернали, але ці відмінності незначні. Значна різниця виникає в ситуаціях вибору та підходах до отримання кінцевого результату. Інтернали генерують значно більше реалістичних альтернатив, використовують більше часу на підготовку рішень, більше довіряють особистим думкам, ніж зовнішній інформації, процес рішення у них більше розгорнутий у часі, вони гірше приймають рішення в умовах невизначеності та краще приймають детерміністські рішення, у них суттєво виражений процес поточного контролю за реалізацією рішення. Екстернали характеризуються протилежними якостями [14].

Види рішень, де надається значення результатам, які отримані в різний час, К. Камерер і Дж. Ловенстайн (K. Camerer, J. Loewenstein, 2003) визначають «міжчасовим вибором» [13]. Багато важливих рішень, які приймаються протягом життя, містять часовий компонент: яку отримати освіту; коли укласти шлюб; скільки відкласти на пенсійний раху-

нок? Моделі стандартного раціонального рішення виходять з того, що суб'єкт діє з орієнтацією на максимальне збільшення очікуваної вигоди за рахунок постійної відсоткової ставки, тобто враховує цінність часу. Але невизначеність майбутнього змушує вносити в міжчасовий вибір упередження.

Американськими вченими висунуто гіпотезу, що найбільш високий ступінь творчої активності людина проявляє в момент найбільш гострого дефіциту часу, коли алгоритм творчої діяльності співпадає з біоритмами головного мозку. Такий підхід підтверджує концепцію чилійського нейробіолога Ф. Варели про кадроване сприйняття творчою людиною зовнішнього світу та течії часу. В процесі прийняття рішення творча людина здібна «прокручувати» в свідомості когнітивні кадри, переживати в скороченому виді та прискореному темпі всі події та часи, що сприймалися раніше, не поділяючи їх. На початку XXI ст. одним із засновників інтегративної психології – В. Козловим – було експериментально доведено, що в творчості людина втрачає «адекватне почуття часу». Протягом творчого процесу виникає феномен викривлення часових проміжків в бік їх скорочення (година як декілька хвилин) або аутизація такого рівня, коли сприйняття часу повністю зникає і особистість «уявляє себе» в іншому часовому проміжку [6].

Д. Елькін одним із перших вітчизняних дослідників показав причинну залежність між безпосереднім сприйняттям часу та формуванням часової перспективи в індивідів, сформував основні поняття й уявлення про час. На його думку, механізм сприйняття часу складається з того, що кожний суб'єкт відпрацьовує особисту міру часу, яка виступає як сигнал, що має випереджаючий характер. Д. Елькін умовно розподіляв осіб, яких досліджував, на дві групи: ті, для яких час минає швидко, та ті, для яких час минає повільно. Суб'єктивне переживання часу, яке викликає неусвідомлену спрямованість особистості, визначалось ним як несвідомий компонент у диференціації часу [11]. Після Д. Елькіна науковий напрямок «Психологія диференціації часу» очолив його учень Б. Цуканов, який побудував цілісну концепцію психологічного часу на ґрунті експериментального виміру його одиниці. Б. Цуканов довів, що кожний індивід має особисту одиницю часу – « t (тау)-тип», яка протягом його життя не змінюється. Ним були встановлені індивідуальні межі значень особистої одиниці часу в людській популяції: $0,7 \text{ с} < t < 1,1 \text{ с}$, тривалість якої знаходиться в зоні нейтральних інтервалів та своїм походженням зобов'язана механізму «біологічного годинника» [10].

Б. Цуканов відокремив п'ять « t (тау)-типів», чотири з яких він назвав відповідно до термінології Гіппократа, а п'ятий визначив як рівноважний (за Г. Айзенком). Він розподілив типи в наступному порядку: холероїдний – сангвіноїдний – рівноважний – меланхоліодний – флегматоїдний. Найбільш численною, за дослідженнями Б. Цуканова, є сангвіноїдна група – 44%, потім меланхо-

лоїдна – 29%, холероїдна – 14%, флегматоїдна – 9%. Найменш численною є група рівноважного типу – 4%. Визначення Б. Цукановим особистої одиниці часу дозволило розподілити індивідів за « t -типом» на тих, «які поспішають» ($0,7 \text{ с} < t < 1,0$), діють «точно» ($t=1,0 \text{ с}$) і «повільних» ($t > 1,0 \text{ с}$), які знаходяться в різноманітних часових умовах, що проявляються в індивідуальних особливостях відношення до процесу прийняття рішень [10].

З метою практичного підтвердження викладених теоретичних положень в квітні 2016 року зі слухачами заочної форми навчання спеціальності «Державне управління» Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України нами проводились дослідження психологічного впливу суб'єктивного фактору часу на прийняття управлінських рішень. У дослідженні взяли участь 115 осіб віком від 26 до 43 років. Використовуючи методику Б. Цуканова, ми вирішили встановити залежність суб'єктивного відношення державного службовця до прийняття рішення від одиниці часу. За допомогою «Особистісного опитувальника Г. Айзенка» було встановлено загальний розподіл слухачів за типами темпераменту. Відповідно до типів темпераменту за методикою визначення суб'єктивної одиниці часу Б. Цуканова був проведений аналіз відповідності певного типу темпераменту типу особистої одиниці часу. Встановлено, що в залежності від особистої одиниці часу найбільшу групу складають представники сангвіноїдного типу, найменшу – представники флегматоїдного типу. Серед представників сангвіноїдного та меланхоліодного типу нами була виявлена незначна кількість індивідів, яких можна було віднести до рівноважного типу (індивідуальна одиниця часу $t=0,9$) – 5-6 осіб. Потрібно відмітити, що екстраверти, як правило, схильні до імпульсивних та динамічних дій, що викликає їх тягу до прийняття ризикованих, інтуїтивних рішень. Інтроверти схильні до самоаналізу, ретельного планування та суворо відносяться до процесу прийняття рішень. Таким чином, можна стверджувати про залежність стилю прийняття рішення від особистої одиниці часу.

Таку характеристику ми вирішили доповнити оцінкою інтернальності / екстернальності. В процесі використання методики Дж. Роттера особливу увагу було звернено на оцінку за шкалами загальної інтернальності, інтернальності в галузі досягнень, інтернальності в галузі невдач та рівня суб'єктивного контролю. Згідно зі шкалою загальної інтернальності, особистості з високими показниками вважають себе відповідальними за свої рішення та під час їх реалізації розраховують тільки на себе. Високі показники шкали інтернальності успіху свідчать про рішучість та емоційно-позитивне відношення до прийняття рішень. Високі показники шкали інтернальності невдач свідчать про значний самоконтроль у процесі прийняття рішень, увагу та прискіпливий аналіз рішень з низьким рівнем ефективності. Низькі показники наведених шкал свідчать про зворотний бік процесу (див. табл. 1).

Таблиця 1.

**Розподіл типів за рівнем суб'єктивного
сприйняття часу державними службовцями**

№ №	Загальна кількість слухачів	Чоловіки	Жінки	Тип темпераменту за Гіппократом	Тип темпераменту за Г. Айзенком	Тип сприйняття інди- видуального часу за Б. Цукановим	Показники інтерна- льності/ екстерналь- ності за Дж. Ротгером (стени)	Рівень суб'єктивного контролю
1	23	5	18	Холерик	Нестабільний екстраверт	Холероїд t-0,7с	3-4	Низький
2	42	25	17	Сангвіник	Стабільний ек- траверт	Сангвіноїд t-0,8с	6-8	Високий
3	33	9	24	Меланхолік	Нестабільний інтроверт	Меланхолоїд t-1,0с	4-5	Середній
4	17	9	8	Флегматик	Стабільний ін- троверт	Флегматоїд t-1,1с	5-7	Високий
-	115	48	67	-	-	-	-	-

Було встановлено, що високий рівень суб'єктивного контролю та інтернальні характеристики мають представники флегматоїдної та сангвіноїдної групи, середній рівень суб'єктивного контролю мають представники меланхолоїдної групи та низький – холероїдної (від 10 до 5 стенив – інтернальний тип, від 5 до 1 – екстернальний). Обидві останні групи відносяться до екстернального типу.

Для визначення психологічного впливу фактору часу на результативність прийняття управлінського рішення була сформована експертна група, яка за 5-бальною шкалою оцінювала виконання слухачами

спеціального «кейсу» за часом та прогноною результативністю сформульованих рішень. Встановлено, що найбільшу результативність показали флегматоїдна та сангвіноїдна групи, але при цьому до 72% представників флегматоїдної групи збільшили час виконання завдання (див. табл. 2). Найменш здібною діяти в умовах обмеженого часу виявилась холероїдна група, у представників якої суб'єктивне сприйняття часу дуже випереджає реальний час. В процесі прийняття рішення представники групи відчувають гострий дефіцит часу, та процеси збудження переважають у них над процесами гальмування.

Таблиця 2.

**Результативність прийняття управлінського рішення
в залежності від типу суб'єктивного сприйняття часу**

№ №	Група за типом суб'єктивного сприйняття часу	Експертна оцінка	
		Показники нормативного виконан- ня кейс-стаді	Прогнозна результативність роз- робленого рішення
1	Холероїдна	Завчасно	4,2
2	Сангвіноїдна	Відповідно нормативу	4,8
3	Меланхолоїдна	Відповідно нормативу	4,4
4	Флегматоїдна	Збільшено час виконання	4,7

Якщо це доповнюється ще екстернальними характеристиками, то така суміш погано впливає на процес прийняття управлінських рішень. Кращі характеристики показали представники меланхолоїдної групи. Представники цієї групи характеризуються більш вираженими процесами гальмування, ніж збудження та при прийнятті рішень відчувають значний стан тривожності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. При заглибленні в проблему впливу суб'єктивного сприйняття часу на прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління

з'ясується, що вона дуже складна та недостатньо вивчена, але потреби психологічної теорії та практики публічного управління викликають необхідність її подальшої розробки. Дослідження свідчать, що індивідуально-психологічні особливості державних службовців тісно пов'язані з особистою одиницею часу, яка відіграє ключову роль у формуванні суб'єктивного фактору часу, що впливає на процес прийняття рішень.

У процесі дослідження нами розглядалися найбільш оптимальні характеристики для осіб, які прий-

мають рішення в сфері публічного управління. Такими визначились флегматоїдна та сангвіноїдна групи, які демонструють найбільш оптимальний підхід до формування та прийняття рішень, але з різними часовими характеристиками. Представниками флегматоїдної групи з урахуванням інших індивідуальних характеристик потрібно укомплектовувати інформаційно-аналітичні центри підтримки прийняття рішень, аналітичні підрозділи та підрозділи підготовки стратегічних рішень. Представники сангвіноїдної групи є більш корисними на посадах керівного складу органів публічного управління або в складі таких органів. Представники меланхолічної групи за створення сприятливих умов діяльності можуть приймати нормативні рішення у зазначеному часовому інтервалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні: навч. посібник [у 2 ч.] / В. Д. Бакуменко // Теоретико-методологічні засади. – Ч. 1. – К. : ВПЦ АМУ, 2010. – 229 с.
2. Болотова А. К. Психология организации времени : учеб. пособие для студентов вузов / А. К. Болотова. – М. : Аспект-Пресс, 2006. – 254 с.
3. Бондарчук Н. В. Прийняття управлінських рішень при виборі варіантів інвестиційних проєктів з урахуванням фактору часу / Н. В. Бондарчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 13. – С. 4–7.
4. Киреева З. А. Психологические исследования феномена времени в истории Одесского университета / З. А. Киреева // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія. – 2012. – 17, вип. 3. – С. 63–70.
5. Козелецкий Ю. Психологическая теория решений / Ю. Козелецкий. – М. : Прогресс, 1979. – 504 с.
6. Козлов В. В. Трансценденция времени в творчестве / В. В. Козлов // Психология творчества: свет, сумерки и темная ночь души. – М. : Галя, 2009. – 112 с.
7. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / Г. Кунц, С. О'Доннел. – М. : Прогресс, 1981. – 493 с.

REFERENCES

1. Bakumenko, V. D. (2010). *Pryiniattia rishen v derzhavnomu upravlinni: navch. posibnyk [u 2 ch.] [Decision-making in public administration: manual [in 2 parts]. Teoretyko-metodolohichni zasady. – Ch. 1 [Theoretical and methodological principals. – Part 1]*. Kyiv : VPTs AMU [in Ukrainian].
2. Bolotova, A. K. (2006). *Psikhologiya organizatsii vremeni: ucheb. posobie dlya studentov vuzov [Psychology of time management: manual for university students]*. Moscow: Aspekt-Press [in Russian].
3. Bondarchuk, N. V. (2012). *Pryiniattia upravlynskykh rishen pry vybori variantiv investytsiynykh proektiv z urakhuvanniam faktoru chasu [Managerial decision-making procedure in the alternative choice of capital investment project considering the time factor]. Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience, 13, 4-7 [in Ukrainian]*.
4. Kireeva, Z. A. (2012). *Psikhologicheskie issledovaniya fenomena vremeni v istorii Odesskogo universiteta [Psychological investigations of time phenomenon in the history of Odessa University]. Vestnik*

Найбільш оптимальний підхід до прийняття управлінських рішень показують особистості з високим рівнем суб'єктивного контролю, що також обумовлено рівнем особистої одиниці часу індивіда.

Подальші дослідження спрямовані на розгляд вікових характеристик особистості з урахуванням особистої одиниці часу та їх впливу на прийняття рішень, аналіз гендерних аспектів впливу індивідуальної одиниці часу на процес прийняття рішень, врахування суб'єктивного фактору часу в системі прийняття рішень у сфері публічного управління. Одним із перспективних підходів може бути формування сучасних технологій прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління з урахуванням суб'єктивного фактору часу.

8. Маркс К. Экономические рукописи / К. Маркс, Ф. Энгельс. Сочинения. – М. : Изд-во пол. лит. лит-ры, 1961. – Т. 46. – Ч. 1. – С. 78.
9. Минцберг Г. Структура в кулаке: создание эффективной организации / Г. Минцберг; пер. с англ. под ред. Ю. Н. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2004. – 512 с.
10. Цуканов Б. Й. Время в психике человека : монография / Б. Й. Цуканов. – Одесса : Астропринт, 2000. – 220 с.
11. Элькин Д. Г. Восприятие времени / Д. Г. Элькин. – М. : АПН РСФСР, 1962. – 311 с.
12. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: an analysis of decision under risk // *Econometrica*. – 1979. – V. 47. – P. 263–291.
13. Camerer C., Loewenstein G. Behavioural economics: past, present, future. Introduction // Camerer C., Loewenstein G., Rabin M. (eds.) *Advances in Behavioural Economics*. Princeton (NJ): Princeton University Press, 2003. – P. 3–52.
14. Rotter J. B. Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 1990. – V. 45. – P. 489–493.

Odesskogo natsionalnogo universiteta. Psikhologiya – Bulletin of Odessa National University. Psychology, 3, 63-70 [in Russian].

5. Kozeletskiy, Yu. (1979). *Psikhologicheskaya teoriya resheniy [Psychological decision theory]*. Moscow: Progress [in Russian]
6. Kozlov, V. V. (2009). *Transtsendentsiya vremeni v tvorchestve. Psikhologiya tvorchestva: svet, sumerki i temnaya noch dushi [Time transcendence in arts. Psychology of art: light, dusk and black night of the soul]*. Moscow: Gala [in Russian].
7. Kunts, G., O'Donnell, S. (1981). *Upravlenie: sistemnyy i situatsionnyy analiz upravlencheskikh funktsiy [Management: system and situational analysis of managerial functions]*. Moscow: Progress [in Russian].
8. Marks, K., Engel's, F. (1961). *Ekonomicheskie rukopisi [Economic literary works]. Sochineniya – Writings*. Moscow: Izdatelstvo politicheskoy literatury [in Russian].
9. Mintsberg, G. (2004). *Struktura v kulake: sozdanie effektivnoy organizatsii [Structure in fives: De-*

signing effective organizations]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

10. Tsukanov, B. Y. (2000). *Vremya v psikhike cheloveka: monografiya [Time in human mind: monograph]*. Odessa: Astroprint [in Ukrainian].

11. Elkin, D. G. (1962). *Vospriyatie vremeni [Time perception]*. Moscow: APN RSFSR [in Russian].

12. Kahneman, D., Tversky, A. (1979). Prospect theory: an analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47, 263-291 [in English].

13. Camerer, C., Loewenstein, G. (2003). *Behavioural economics: past, present, future. Introduction*. Camerer C., Loewenstein G., Rabin M. (eds.) *Advances in Behavioural Economics*, (pp. 3-52). Princeton (NJ): Princeton University Press [in English].

14. Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 45, 489-493 [in English].

Александр Игоревич Воронов,
кандидат психологических наук, доцент,
докторант кафедры государственного менеджмента,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины,
ул. Эжена Потье, 20, Киев, Украина

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФАКТОРА ВРЕМЕНИ ПРИ ПРИНЯТИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В СФЕРЕ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Показано, что решения, которые принимает государственный служащий в сфере публичного управления, формируются исходя из стереотипов его профессионального статуса, в контексте осмысления временной перспективы. Указывается, что как для индивида, так и общества эффективность деятельности в конечном итоге сводится к экономии времени. Это вызывает необходимость формирования соответствующих технологий принятия решений. Поэтому изучение психологического влияния фактора времени на принятие управленческих решений представителями органов публичного управления является актуальным и представляет самостоятельный предмет психологического исследования. Целью статьи является рассмотрение подходов к введению психологической категории времени в структуру принятия решений сотрудниками сферы публичного управления. В процессе анализа влияния субъективного фактора времени на принятие управленческих решений государственными служащими использовались аналитический метод, методика измерения личной единицы времени Б. Цуканова, личностный опросник Г. Айзенка, опросник Дж. Роттера. Рассмотрена система терминологии, сформирована структура временных аспектов, которые влияют на принятие управленческих решений в публичной сфере. Указано, что ключевую роль в такой структуре играет субъективный фактор времени. С помощью методики Б. Цуканова исследованы особенности принятия управленческих решений государственными служащими в зависимости от личной единицы времени, которая коррелирует с характеристиками темперамента (по Г. Айзенку) и интернальности / экстернальности (по Дж. Роттеру). Выявлены наиболее оптимальные характеристики для личностей, которые принимают решения в сфере публичного управления. Наиболее эффективными оказались флегматоидная и сангвиноидная группы, представители которых демонстрируют оптимальный подход к формированию и принятию управленческих решений, однако имеют разные временные характеристики. Доказано, что представители меланхолидной группы при благоприятных условиях деятельности способны принимать нормативные решения в указанном временном интервале. Перспективным считается дальнейшее исследование влияния субъективного фактора времени на принятие решений в сфере публичного управления с учётом гендерного и возрастного аспектов. Предложено внедрение в практику перспективных технологий принятия управленческих решений с учётом личной единицы времени государственного служащего.

Ключевые слова: фактор времени, публичное управление, личная единица времени, альтернативы, дефицит времени.

Oleksandr Voronov,
PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
doctoral student of State Management Department,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
20, Ezhena Pottier Str., Kyiv, Ukraine

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TIME FACTOR IN THE PROCESS OF MAKING MANAGERIAL DECISIONS IN PUBLIC ADMINISTRATION

The study shows that decisions made by a civil servant in public administration sphere are formed on the basis of stereotypes of his occupational status in the context of time perspective interpretation. The working effectiveness after all comes to time saving both for an individual and the society. This necessitates the formation of the relevant decision-making technologies. Therefore, the study of the psychological impact of time factor on managerial decision-making process by public authorities representatives is important today and represents an independent subject of psychological research. The article is aimed at considering the approaches to the introduction of psychological time category in the

decision-making structure of public administration employees. While analyzing the impact of subjective time factor on managerial decision-making process by public officials the following methods were used: analytical method, procedure for measuring individual time unit by B. Tsukanov, G. Eysenck Personality Questionnaire, J. Rotter Questionnaire. The terminology system and structure of time aspects affecting managerial decision-making in public sphere have been presented. The subjective time factor is considered to be a key player in such a structure. Peculiarities of making managerial decisions by public officials have been investigated with the help of B. Tsukanov technique depending on individual time unit which correlates with temperament characteristics (by G. Eysenck), and internality / externality (by J. Rotter). The most optimal characteristics for individuals who make decisions in public administration sphere have been revealed. The phlegmatic and sanguineous group representatives were considered to be the most efficient. They demonstrate the most optimal approach to making managerial decisions, however, they have different time characteristics. It has been proved that melancholic group representatives are able to make regulatory decisions within specified time limits under favorable conditions. The further study of the subjective time factor influence on decision-making process in public administration sphere is considered as the most promising one taking into account gender and age aspects. The practical application of advanced decision-making technologies taking into account the individual unit of a civil servant's time has been suggested.

Keywords: time factor, public administration, personal time unit, alternatives, the lack of time.

Подано до редакції 06.07.2016

Рецензент: д. психол. н., проф.. З. О. Кіреєва
